

ICOMOS
SWEDEN

International Council on
Monuments and Sites

Conseil International
des Monuments et des Sites

Foto: Bengt A Lundberg 2000

SÖDRA ÖLANDS ODLINGSLANDSKAP

**Kulturlandskap präglat av såväl naturliga förutsättningar
som människors nyttjande under årtusenden.**

NYHETSBREV

februari 2008

www.icomos.se

Polare kulturminner utsatt

-How do you do?

Jorderosjon på Nordøst-Grønland. Temperaturstigninger fjerner havisen om sommeren og gir havet fri adgang til å erobre kysten. Vannet tok Mystedhuset ved Hochstetter Forland sommeren 2002.

Foto: Søren Rysgaard, Naturinstituttet i Nuuk .

Kulturminner og avfall

På Svalbard er gamle oljefat, rustne trillebårer og plankehauger kulturminner. Bare de er fra før 1946, er gjenstandene automatisk fredet. Uvitende vil kanskje heller kalle dette for skrot?

Det eldste store stående huset på Svalbard er "Svenskhuset" som ble brukt under det første polaråret. Huset er restaurert, og holdes vedlike av Sysselmannen på Svalbard. Foto: Sysselmannen på Svalbard.

En hytteruin kan være en estetisk opplevelse i den øde naturen og, sammen med alle de store og små rester som ligger rundt, kan den fortelle mangt og meget om sin historiske periode.

Foto: Susan Barr, Riksantikvaren.

Herrene Selmer og Krohn besøker den norske internasjonale ekspedisjonen i Finnmark under det første Polaråret. Foto Carl Krafft, Riksantikvarens arkiv

I det første polaråret la Østerrike-Ungarn sin stasjon under Fuglefjellet på Jan Mayen. I dag er det kun fundamentene etter bygningene igjen.

Foto: Finn Devold 1922, Norsk Polarinstitutt.

INNEHÅLL

Ordförande har ordet	2
Kallelse till årsmöte 2008	3
Polarområdenas kulturarv. Årsmötesseminarium 2008	4
Årsredogörelse ICOMOS Sverige 2007	5
Ekonomisk balansrapport 2007	11
Ekonomisk resultatrapport 2007	12
Resebidrag utlyses	13
Drottningholms lindar - om arbetet med förnyelsen av alléerna i ett världsarv	14
Nya medlemmar	20

ORDFÖRANDE HAR ORDET

Inom kort är det årsmöte. Denna gång samlas vi på Stockholms stadsmuseum. Tidigare denna eftermiddag välkomnar vi till ett intressant seminarium om kulturarv i Polarområdena. Vi får lyssna till några av våra främsta experter som berättar om sitt arbete med dessa frågor. Frågor som många av oss inte är så väl insatta i. Tänk så mycket arbete av olika slag som bedrivs på dessa avlägsna kontinenter! Jag minns ett program på tv för många år sedan där man diskuterade om gamla rester på stranden, vrakdelar, oljefat, (skräp?) skulle räknas som kulturarv eller ej. Ser fram emot ett svar på detta, samt mycket annan spännande information.

Världsarvsdagen den 18 april har i år temat Religious Heritage and Sacred Places. Vi planerar en aktivitet tillsammans med Stockholms stadsmuseum. I skrivandets stund är inte programmet fastställt, med troligtvis kommer rubriken att lyda Skogskyrkogården, där problematiken kring utvecklingen i ett levande världsarv diskuteras. Aktuellt just nu är utbyggnad eller nybyggnad av krematoriet och fortplantningen av tallar.

Det gångna året var problematiken kring landskap, parker och trädgårdar aktuella. Så är den även idag. Norrvikens trädgårdar, Ångsö parkanläggning, Nationalstadsparken. ICOMOS arbete omfattar i första hand världsarv och övergripande frågor. Styrelsen agerade i Norrvikenfrågan på ett övergripande sätt. ICOMOS skall inte engagera sig i detaljfrågor. Här är det lämpligt att arbeta via arbetsgrupper, vilket också sker.

Det är glädjande att medlemmarna är aktiva inom sina specialområden genom ICOMOS. Arbetsgruppen för Burra Charter är nu bildad och har haft ett första möte. Arbetsgruppen Fortification kommer att hålla ett första möte i mitten av april.

Den som önskar deltaga i general assamblén i Canada i höst har möjlighet att ansöka om resebidrag, se information i detta Nyhetsbrev. Deadline för mottagande av papers till det vetenskapliga symposiet är framskjutet till den 1 mars. www.quebec2008.icomos.org

Angående det Nordiska initiativet att ICOMOS skall agera i samband med restaureringen av FN-skrapan - just nu undersöker vi möjligheterna att agera för att bibehålla kvaliteterna i Markeliusrummet.

Vi ses den 10 mars!!

Reservera eftermiddagen den 18 april, Världsarvsdagen!

KALLELSE TILL ÅRSMÖTE

MÅNDAG DEN 10 MARS 2008

Plats:
Stockholms stadsmuseum, Slussen, Stockholm

Klockan 13.00 – 16.30 anordnas ett diskussionsseminarium kring temat
POLAROMRÅDENAS KULTURARV

17.00 årsmötesförhandlingar

1. Godkännande av kallelseförfarandet
2. Val av ordförande och sekreterare för mötet
3. Val av justeringsman
4. Årsredogörelse
5. Ekonomisk redovisning och revision
6. Budget för år 2008
7. Årsavgift för 2009
8. Kontaktpersoner till ICOMOS internationella kommittéer
9. Val av valnämnd
10. Firmatecknare för ICOMOS
11. Motioner
12. Övriga frågor

Efter mötet, c:a 19.00, går vi till närliggande restaurang och avslutar dagen med gemensam måltid.

Anmälan till deltagande i restaurangbesök önskas före **onsdagen den 5 mars** till info@icomos.se eller fax 08-33 78 85 (Marie Klingspor Rotstein)

POLAROMRÅDENAS KULTURARV

polarpionjärer, industrialister och forskare i Arktis och Antarktis

SEMINARIUM DEN 10 MARS, 13.00-16.30
PLATS: STOCKHOLMS STADSMUSEUM Tessinsalen

Världsarv i polarområdena – norsk förvaltning av kulturminnen i polarområdena.
Fil dr Susan Barr, seniorrådgivare i polarärenden hos den norska Riksantikvaren och president i ICOMOS International Polar Heritage Committee.

Industriarv i polartrakterna - forskningsmöjligheter och bevarandeproblem.
Fil dr Dag Avango, forskare vid Arctic Centre, University of Groningen, Nederländerna och ansvarig för polarfrågor i TICCIH

Återbruk – Kinnvika 1957 och 2007.
Docent Veijo Pohjola, Uppsala Universitet.

Pionjärer i nord och syd – Snow Hill och Kap Thordsen.
Antarktisambassadör Greger Widgren och museichef Håkan Jorikson, Polarcenter.

Svea och Wasa – de svenska forskningsstationerna i Antarktis.
Fil dr Olle Melander, Polarforskningssekretariatet

Diskussion

Frukt och vatten serveras under pausen

VÄLKOMNA !!

Anmäl gärna före den 5 mars:
Info@icomos.se
08- 504 387 20

Kostnad:
Medlemmar 100 kr
Icke-medlemmar 200 kr

ICOMOS SWEDEN

INTERNATIONAL COUNCIL ON MONUMENTS AND SITES
CONSEIL INTERNATIONAL DES MONUMENTS ET DES SITES

ANNUAL REPORT FOR THE YEAR 2007

The Executive of ICOMOS SWEDEN, elected 6 March 2003 for three years but with a shift on some of the positions 8 March 2006 and has had the following members from 19 March 2007:

Marie Klingspor Rotstein, President
Kerstin Westerlund Bjurström, Vice President
Anna-Gretha Eriksson, Secretary
Björn Norman, Treasurer
Birgitta Hoberg
Kjell Lundquist
Nils Ahlberg
Maria Wikman

The Executive has had five meetings during 2007 – 29 January, 5 March, 19 March, 18 June, 26 September and 3 December. Apart from this a number of informal Bureau meetings have taken place.

Members

By the end of December 2007 ICOMOS SWEDEN had 14 institutional members and 116 individual members. One appointed Honorary Member of ICOMOS SWEDEN.

During the year 2007 there are eight new individual members and one new institutional member: *Märta Angert Lilliestråle*, Stockholm; *Matilda Larsson*, Lissabon; *Gunnebo Slott och Trädgårdar*, Mölndal; *Gert Magnusson*, Stockholm; *Eva Ernfridsson*, Göteborg; *Anna Henningsson*, Stockholm; *Arshad Hussain*, Eskilstuna; *Pär Meiling*, Göteborg; *Erika Johansson*, Göteborg.

Publications

The *Nyhetsbrev* (Newsletter), which is mainly written in Swedish, has been published three times. The first one, in March, contained, among other things, the Annual Report and other documents for the Annual General Meeting and Annual Seminar. The following number, in August, included information on a number of events, a report from the Annual Seminar and the minutes of the Annual General Meeting and reports on activities and the Europe group meeting in Sibiu, Rumania. In the next one, in December, there was information about Advisory committee meeting in Pretoria, South Africa and the Nordic Meeting in Stockholm and Uppsala.

Events

The *Annual Seminar* and the *Annual General Meeting* took place on the 19th of March 2007. The theme for the seminar was Valuating the Heritage. The meeting was attended by over 30

people from different professions engaged in monuments and sites. Lecturers were mainly Swedish experts involved in monuments and sites and in architecture.

The activity on the *International Day of Monuments and Sites* 18 April, was a visit too Drottningholm in Stockholm. The theme of the year was the Landscape.

9 November a seminar on “*Historic Urban Landscape – a tool for wider understanding. The Nordic experience*” was organized at the Stockholm city museum, Stockholm. About 70 people attended.

12 November a seminar on “Venice-, Florence and Burra charter” was organized at the Stockholm City Museum, Stockholm.

Other activities and work

The *Work Programme for ICOMOS SWEDEN 2006–2008*, which was adopted at the Annual General Meeting in March 2006. Members of the Executive have been designated responsible for the various tasks.

On the national level:

- The number of membership activities and newsletters keep up to and even exceeds the goal.
- The activity of the Swedish working groups has been good, on the whole, and a number of smaller and larger events have taken place, notably the 10th International Congress on Deterioration and Conservation on Stone in 2004.
- A web page for ICOMOS SWEDEN – www.icomos.se – was opened in 2004, and the e-mail group list has been expanded and is now in use. However, a number of members have still not joined the list.
- The work for the recruiting of new members from underrepresented groups and in key positions, new Institutional Members and also Supporting Members has made progress, but here it is still much to do.
- Unfortunately no major campaign to make ICOMOS Membership Card and its right of free entrance better known at Swedish museums and places of visit has been undertaken; we are waiting for the outcome of the discussions in Paris about a common membership card for ICOMOS and ICOM.
- To help increasing the participation of Swedish members in World Heritage missions and other international missions there have been a number of seminars and information to individual members.
- The information leaflet in Swedish on ICOMOS and ICOMOS SWEDEN has just been finished.
- Some of the translations to Swedish of ICOMOS charters and other documents have been published on the web page, while others are still on the way.
- The cooperation with other heritage associations in Sweden has developed, but more can be done.

On the Nordic and Baltic level:

- One Nordic ICOMOS meetings took place in Stockholm city museum 9 - 10 November 2007. The program was about Historic Urban Landscape and principles of restoration. Gustavo Araoz, Executive Director of US/ICOMOS and Vice-President of ICOMOS, Nils Ahlberg, Vice-President of ICOMOS International Scientific Committee on Historic Towns and Villages and Kerstin Westerlund, Vice-President of ICOMOS SWEDEN gave a public lecture. The 10 of November there was a tour in the steeps of Carl von Linnaeus to Uppsala.

On the international level:

- We have worked for promoting taking better advantage of the World Heritage work within ICOMOS activities as a whole.
- ICOMOS SWEDEN has for this period had liaison officer to all relevant International Committees.
- Within the ICOMOS European Group there was a meeting in Sibiu, Rumania, 23-25 April 2007. Anna-Gretha Eriksson participated in ICOMOS Europe Group Meeting.
- ICOMOS SWEDEN has also contributed to the Heritage at Risk project.

ICOMOS SWEDEN is cooperating with *the Foundation for Cultural Heritage without Borders* in its work in Bosnia-Herzegovina and other parts of the world. ICOMOS SWEDEN is a founding member of the Foundation and appoints two members on the executive board, Hans Sandström and Christian Laine. In addition, Birgitta Hoberg has been a member of the executive, but representing the National Heritage Board.

Representation and participation, various commissions concerning ICOMOS and the main tasks of ICOMOS

18–21 April 2007, Nils Ahlberg took part in the *symposium on “Urban Heritage Facing Local and Global Challenges” in Helsinki*, organized by ICOMOS Finland and ICOMOS International Scientific Committee on Historic Towns and Villages (CIVVIH) and the Annual Meeting and seminar of CIVVIH. In the symposium he gave a key-note lecture on “Urbanism around the Baltic Sea in the 17th Century”, which is also published on the homepage of ICOMOS Finland, <http://www.icomos.fi/Ahlberg.pdf>

23-25 April 2007, Anna-Gretha Eriksson participated in *ICOMOS Europe Group Meeting* in Sibiu, Rumania

4-5 May 2007, Daniel Kwiatkowski participated in *ICOMOS International Scientific Committee for Stone* in Edinburgh.

14-15 June, 2007 Kerstin Westerlund participated in the Swedish World Heritage Group meeting at Sånga Säby and the world heritage Birka Hovgården, Sweden

4–7 July 2007, Nils Ahlberg participated in an *expert-meeting on the revision of the Vienna Memorandum* in Altaussee, Austria. He acted as secretary for the meeting and was in charge of further e-mail discussions on the matter and revision of the text, which has then been distributed in wider circles.

29 July – 3 August 2007, Katri Lisitzin was appointed as ICOMOS expert in the joint WHC, ICOMOS, IUCN Reactive Monitoring Mission to the World Heritage Site of Pyrénées –Mont Perdu.

8 October 2007, Katri Lisitzin represented ICOMOS in a follow – up meeting at the French Ministry of Environment in Paris together with WHC and IUCN.

8 -11 October 2007, Marie Klingspor Rotstein and Anna-Gretha Eriksson participated in the Advisory Committee meeting in Pretoria, South Africa.

9 October 2007, Nils Ahlberg lectured on “ICOMOS Sweden and ICOMOS Historic Towns Committee” at a *meeting of ICOMOS Irland in Dublin*.

9 October, 2007 Kerstin Westerlund and Marie Klingspor Rotstein participated in the Swedish National Commission for UNESCO meeting for NGO:s about a new strategy for UNESCO Sweden.

11 – 12 December 2007, Katri Lisitzin participated as invited expert in the International Expert Workshop on Integrity and Authenticity of World Heritage Cultural Landscapes in Aranjuez, Spain with WHC, ICOMOS, IFLA, IUCN, ICCROM.

During 2007 Nils Ahlberg has participated in the international *e-mail discussion on Historic Urban Landscapes* (HULs), with several contributions.

During 2007 Nils Ahlberg has been engaged by ICOMOS as *World Heritage Advisor* for evaluation of new nominations of Historic Towns to World Heritage List.

Elected officers and representatives 2007

Auditors: Lars Cnattingius and Börje Olsson.

Nominations Committee: Britt-Marie Hammarskiöld (chairperson), Erik Orviste, and Nanna Cnattingius.

Thomas Adlercreutz, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Legal, Administrative and Financial Issues*.

Nils Ahlberg, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Historic Towns and Villages*, of which he is also Vice President. He is furthermore ICOMOS SWEDEN representative in *the North European Wooden Towns Project* and the *Swedish Urban Heritage Network*.

Ulf Bertilsson, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Rock Art*, of which he is also the President.

Björn Björk, liaison officer for *ICOMOS International Committee on the Analysis and Restoration of Structures of Architectural Heritage*.

Dan Carlsson, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Cultural Routes*.

Nanna Cnattingius, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Cultural Tourism*.

Daniel Kwiatkowski, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Stone*, and Chairperson of the Swedish working committee corresponding to this.

Christian Laine, representative of ICOMOS SWEDEN on the Executive of *the Foundation for Cultural Heritage without Borders*.

Erland Montgomery, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Heritage Documentation*.

Lena Palmqvist, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Vernacular Architecture* of which she is also Vice President. (Sammankallande för de svenska vetenskapliga kommittéerna)

Hans Sandström, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Wood* and member of its Management Group, and representative of ICOMOS SWEDEN in the *Foundation for Cultural Heritage without Borders*.

Torbjörn Suneson, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Historic Gardens – Cultural Landscapes*, and Chairperson of the Swedish working committee corresponding to this. He is also ICOMOS' representative in the *Grönsöo Historic Parks Project* at the Department of Urban and Rural Development Ultuna, SLU, Uppsala.

Kerstin Westerlund Bjurström, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Economics of Conservation*.

Ola Wetterberg, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Training* and Chairperson of the Swedish working committee corresponding to this.

Håkan Jorikson, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Polar Heritage*.

Leifh Stenholm, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Fortifications and Military Heritage*

Andreas Olsson, liaison officer for *ICOMOS International Committee on Underwater Cultural Heritage*

Gert Magnusson (2007), liaison officer for *ICOMOS International Committee on Archaeological Heritage Management*.

Stockholm 11 February 2008

Anna-Gretha Eriksson

Reports from the Swedish working committees 2007

Working groups and international committees

Representatives from the Swedish working groups and international committees have met twice during 2007, the first meeting in springtime, on May 28th at Svindersvik in Nacka and the second meeting on November 12th at the Stockholm City Museum.

Annual report from the Vernacular Architecture Committee (CIAV) 2007

The CIAV committee has currently 74 members from 44 countries and six honorary members from five countries.

The annual meeting was held in Banaue, Philippines. CIAV's annual conference served to bring together all the major Filipino experts involved in the preservation of the Rice Terraces, a World Heritage Site that has been inscribed on the List of endangered sites in 2001.

The little village of San Antonio, in Mexico, has made a lot of progress since our visit last year. Streets are being paved and roofs are being changed. The medical clinic is almost completed, and the people are learning different trades, such as sewing, nursing, metalwork, embroidery and spinning techniques to supplement their income. A recent donation will serve to build washing facilities. The future looks promising for the inhabitants of this village.

Accomplishments

Augusto Villalon, has launched his book, Living Landscapes and Cultural Landmarks, on World Heritage properties in the Philippines, at the UNESCO Salon des Délégués on 6 June 2007. Miles Lewis has also published The Victorian Barn this year.

Report from groups with close links to ICOMOS SWEDEN

Cultural Heritage without Borders (CHwB), of which ICOMOS SWEDEN is a founding member.

Cultural Heritage without Borders has continued rescue work in the Balkans with special support to the development of National Museums in Belgrade and Sarajevo. Restoration works have been completed on the Handanija Mosque in Prusac, Bosnia and Herzegovina, the Haddum Mosque in Djakova, Kosovo, the town walls of Jaice, Bosnia and Herzegovina and Kotor Montenegro, Institute for Protection of Monuments in Mostar, Bosnia and Herzegovina and the "Seraj" building in Velica Hoca, Kosovo. Integrated planning projects have been initiated in Prizren, Kosovo and Jaice, Bosnia and Herzegovina. International seminars have been arranged on heritage and earthquakes in Kotor and integrated planning in Prizren. CHwB has local offices in Sarajevo and Prishtina.

The main sponsor is Sida (Swedish International Development Cooperation Agency). ICOMOS SWEDEN has two members on the Board, Hans Sandström and Christian Laine. The CHwB web site is www.chwb.org with links to special sites for the local offices.

Balansrapport

Utskrivet: 08-02-14

Preliminär

Senaste vernr: 67

Räkenskapsår: 07-01-01 - 07-12-31

Resultatenhet: Hela föreningen

Period: 07-01-01 - 07-12-31

		Ing balans	Period	Utg balans
TILLGÅNGAR				
Omsättningstillgångar				
Kassa och bank				
1920 Postgiro		9 321,42	-6 760,00	2 561,42
1930 SHB Checkkonto 325 602 212		107 282,69	-85 230,10	22 052,59
1940 SHB Depåkonto 233 325 999		94 575,38	102 895,22	197 470,60
S:a Kassa och bank		211 179,49	10 905,12	222 084,61
S:a Omsättningstillgångar		211 179,49	10 905,12	222 084,61
S:A TILLGÅNGAR		211 179,49	10 905,12	222 084,61
EGET KAPITAL, AVSÄTTNINGAR OCH SKULDER				
Eget kapital				
2010 Eget kapital		190 844,75	0,00	190 844,75
S:a Eget kapital		190 844,75	0,00	190 844,75
Kortfristiga skulder				
2941 Upplupna sociala avgifter		0,00	-1 257,00	-1 257,00
2972 Förutbetalda medlemsavgifter		0,00	-1 350,00	-1 350,00
2999 Övr upplupna kostn, förutbet intäkter		0,00	-11 685,00	-11 685,00
S:a Kortfristiga skulder		0,00	-14 292,00	-14 292,00
S:A EGET KAPITAL, AVSÄTTNINGAR OCH SKULDER		190 844,75	-14 292,00	176 552,75
BERÄKNAT RESULTAT***		402 024,24	-3 386,88	398 637,36

Resultatrapport

Utskrivet: 08-02-14

Preliminär

Senaste vernr: 67

Räkenskapsår: 07-01-01 - 07-12-31

Resultatenhet: Hela föreningen

Period: 07-01-01 - 07-12-31

	Perioden	Tot fg år
Rörelsens intäkter och lagerförändring		
Nettoomsättning		
3120 Medlemsavgift institutionsmedlemmar	60 000,00	52 000,00
3610 Medlemsavgifter	51 300,00	53 950,00
3710 Verksamhetsbidrag	85 000,00	85 000,00
S:a Nettoomsättning	196 300,00	190 950,00
S:a Rörelseintäkter och lagerförändring	196 300,00	190 950,00
Bruttovinst	196 300,00	190 950,00
Rörelsens kostnader		
Övriga externa kostnader		
6110 Administration	-11 188,00	-13 101,00
6111 Styrelsen	-5 984,00	-5 837,00
6112 Hemsidan	-3 518,00	-7 238,00
6114 Seminarier mm	-19 689,00	-15 308,33
6115 Intern. kommitteer - resebidrag	-54 301,00	-54 596,29
6116 General Assembly 2005	0,00	3 078,44
6117 Nordiskt och europeiskt samarbete	-9 814,00	-1 382,00
6118 Medlemmars deltagande i konferenser	-13 908,00	0,00
6390 Övr kostnader	-81 235,10	-68 381,04
6570 Bankkostnader	-1 835,00	-2 005,00
S:a Övriga externa kostnader	-201 472,10	-164 770,22
Personalkostnader		
7510 Sociala avgifter	-1 257,00	0,00
S:a Personalkostnader	-1 257,00	0,00
S:a Rörelsens kostnader inkl råvaror mm	-202 729,10	-164 770,22
Rörelseresultat före avskrivningar	-6 429,10	26 179,78
Rörelseresultat efter avskrivningar	-6 429,10	26 179,78
Rörelseresultat före finansiella intäkter och kostnader	-6 429,10	26 179,78
Resultat från finansiella investeringar		
Övriga ränteintäkter och liknande resultatposter		
8300 Ränteintäkter	3 042,22	3 052,77
S:a Övriga ränteintäkter och liknande resultatposter	3 042,22	3 052,77
S:a Resultat från finansiella investeringar	3 042,22	3 052,77
Resultat efter finansiella intäkter och kostnader	-3 386,88	29 232,55
Resultat före bokslutsdispositioner och skatt	-3 386,88	29 232,55
Resultat före skatt	-3 386,88	29 232,55
Beräknat resultat	-3 386,88	29 232,55

RESEBIDRAG

16th General Assembly and International Scientific Symposium of ICOMOS, Québec, Canada, 29 September – 5 October 2008

Finding the Spirit of the Place.

ICOMOS General Assembly genomförs i år i Canada 30/9 – 5/10 2008. För att möjliggöra för fler medlemmar att delta i mötet utlyser Svenska ICOMOS tre resebidrag på vardera 10 000 kronor.

Föreläsning ges till medlem som

- inte tidigare deltagit i en General Assembly
- håller ett anförande
- inte kan finansiera sin resa genom sin arbetsgivare

Intresseanmälan sänds senast 1 april 2008 till

Svenska ICOMOS,
Marie Klingspor Rotstein
Odengatan 85
113 22 STOCKHOLM

Program för mötet i Québec se nedan.

http://www.conferium.com/Clients/icomos/en/02_nouvelles.htm

- Observera att slutdatum för abstracts är 15 februari 2008.
- Datum för lägre deltagaravgift finns inte angivet för tillfället.

Den som anmäler sig för deltagande bör också meddela Svenska ICOMOS härom.

Drottningholms lindar

– om arbetet med förnyelsen av alléerna i ett världsarv

Det är som det skall vara. Arbetet med träd, och speciellt med träd i historiska parker och trädgårdar, väcker känslor och reaktioner. Träden är ju inga leksaker, snarare konstföremål, arkitektur och livstolkande inramning. Tio generationer olika ägare och besökare har nu de äldsta lindarna i Drottningholms barockträdgård hunnit möta och hälsa på. Människorna har kommit och gått. Träden har lugnt stått och fått stå kvar. Tills alldeles nyligen... Det är klart att både besökarna, kulturminnesvårdens representanter, hela professionen och kanske träden själva undrar – och skall undra. Varför gör dom på det här viset?

Diskussionerna gällande en ”upprustning” av hela Drottningholmsområdet, och härigenom arbetet med Drottningholms lindar och hur det borde gå till, har pågått länge. År 1990 anslogs en ansevärd summa av 140 miljoner kronor av dåvarande Byggnadsstyrelsens vinstmedel för att under en tioårsperiod arbeta med Stockholms slott, Drottningholms slottspark och Kina slott. Drottningholms lindar blev då också föremål för ett eget seminarium, den 18 september 1991, redovisat i Byggnadsstyrelsens informationer T:144 1992-08, *Drottningholms lindar – restaurering av träd i slottsmiljö*.

På Världsarvsdagen 18 juni 2007 bjöd ICOMOS Sverige in till ett möte på plats på Drottningholm för att låta Statens Fastighetsverk, genom Lena Löfgren Uppsäll, informera om de genomförda, pågående och kommande arbetena med att förnya lindalléerna på Drottningholm. Ett 20-tal personer medverkade. Mötet är kortfattat redovisat i ICOMOS Sweden, Nyhetsbrev augusti 2007, s. 9-10.

Därvid kunde det ha stannat, men det är inte hela historien och det skulle inte heller vara rättvist. ICOMOS Sverige mottog i försomras ett brev från medlemmen, landskapsarkitekt Klaus Stritzke, gällande arbetena på Drottningholm. Det är starkt polemiskt, och i delar mycket kritiskt till både själva restaureringsprocessen, trädens behandling, annat ”upprustningsarbete”, och faktiskt till hela Drottningholm som ett svenskt världsarv.

Synpunkterna har ett allmänt värde, och den principiella diskussionen är än viktigare att föra. ICOMOS Sverige har därför också valt att delge dem i denna form. Klaus Stritzkes brev har även tillställts SFV och Lena Löfgren Uppsäll som erbjudits att inkomma med en kommentar. Båda breven publiceras här, lätt redaktörsredigerade av undertecknad.

I den pågående processen är jag inte involverad annat än som kritiker. Tidigare, under Åke Linnros tid, blev jag vid några tillfällen tillfrågad om hanteringen av träden i deras dåvarande tillstånd. Då dokumenterade jag de felaktigt utförda ersättningsplanteringarna, syrebristen i marken på grund av stagnerande markvatten och jordförtätning samt den obefintliga beskärningen i kronorna (*Lustgården* 1985-86). I samma artikel hänvisar jag - för första gången - till den ursprungliga beskärningshöjden i de senbarocka anläggningarna i Sverige. Mera utförligt görs detta i *Gartenkunstgeschichte* 1994 och i *Lustgården* 2001.

År 1991 var jag en av talarna vid den förberedande konferensen i Drottningholm [se ovan] och den ende som i slutdiskussionen klart uttalade sig mot en total förnyelse.

Det främsta argumentet mot en total förnyelse av träden i en anläggning som är kulturminne är att detta förutsätter att de för anläggningen och den framtida forskningen viktiga dokumenten tas bort. Fastighetsverket hade vänligheten att fråga mig om ett anbud för medverkan vid den planerade förnyelsen. Eftersom jag från början klart tagit avstånd från den beslutade lösningen avböjde jag därför att medverka.

Parkminnesvård har inget att göra med trädvård, eftersom den senare sysslar med friskvård. Inom parkminnesvården har träden en särställning bland övriga anläggningsdelar eftersom de i olika tider använts som levande rumsfyllande eller rumsbildande element. Deras användning i olika stilarter följde vissa mönster som skapades i enstaka framstående anläggningar och sedan i olika utsträckning kopierades vid anläggande av andra objekt, liksom i konsten och inom byggnadskonsten.

Inom kulturminnesvården ser man vart och ett av dessa dokument som ett led i utvecklingen till det som idag bildar omgivningen och innehållet i våra liv. UNESCO har deklarerat att kultur är en förutsättning för liv och att kulturarvet under alla villkor måste skyddas och vårdas. Parker inkluderas uttryckligen och betecknas som konstverk.

Konstverken bedöms ha varierande innehåll. De flesta har personliga eller lokala värden, vissa tillskrivs därutöver värden av nationell eller internationell betydelse. Det gäller inte bara de enstaka framstående parkerna som blev förebild för andra, utan även de efterföljande med ett likartat formspråk, men med framträdande särdrag. Särdragen bildar respektive parks innehåll, som utmärker just den som ett enastående dokument. Eftersom det är särdragen hos en enskild park som är av betydelse kan inte andra, likartade parker generellt tas som förebild för vård och underhåll. Varje park kräver ett eget program med sikte på bevarande av särdragen.

Utgångspunkten för vård och underhåll förutsätter därför en korrekt kunskap om parken, de rådande förutsättningarna vid dess tillkomst, parkens anläggande inklusive val av material och vården under parkens utveckling. Eftersom kontinuiteten av parkens vård, åtminstone i Sverige, i de flesta fall är bruten och trädgårdsmästaren har avskaffats och ersatts av administratörer som stödjer sig på teoretiker, måste dagens kunskap inhämtas på annat sätt.

Vanligtvis börjar man med en dokumentation som sedan blir underlag för en analys vilken slutligen leder till en beskrivning av lämpliga insatser för att bevara dokumentet med dess innehåll. [jfr *Florensdokumentet*, Artikel 15] Det gäller den utförda parken, som i detta fall är dokumentet, och inte en eventuell förslagsritning, eftersom den senare beskriver en idé. Den utförda parken kan jag se, dokumentera och analysera efter min förmåga. Men det betyder inte att min analys är korrekt. Viktigt är att även andra kan göra samma sak. Allt förutsatt att parken finns kvar med så mycket innehåll som möjligt.

I Drottningholmsparken utgör de viktigaste kvarvarande dokumenten de äldre alléträden och häckarna. Bara dessa kan ge information om de viktiga [beskärnings]höjderna och om trädens och häckarnas behandling under parkens utveckling. Den viktigaste uppgiften för en förvaltare hade varit att i första hand bevara dessa dokument, vilket hade krävt att en beskärning av kronorna åter genomförts. I stället valde man den beprövade taktiken att låta träden bli - eller påstå att de är - en olycksrisk, för då gäller inte kulturminneslagen i full utsträckning. Även en kulturminnesförklarad byggnad som måste rivas på grund av rasrisk skall emellertid först dokumenteras, speciellt när den ingår i ett världsarv. Enligt den uppgift jag fått har detta inte skett i Drottningholmsparken.

Det som gjorts är en botanisk inventering och en åldersbedömning av varje träd eftersom det inte fanns pengar till en mera omfattande dokumentation. Frågan om nyttan av en dokumentation av den nu förintade informationen kan vara berättigad, eftersom dokumentationen av lind-arterna inte ledde till en analys, än mindre till det självklara kravet att bevara olikheter i sammansättningen även vid ersättningsplanteringen.

Det har nämnts tidsbrist som anledning till att den moderna sorten 'Pallida' [Rehder 1940] använts. En grundläggande regel för åtgärder i skyddade historiska anläggningar är att inte påbörja dessa förrän nödvändiga resurser är säkrade. Det gäller både material och pengar. Beaktar man därtill den egenskap som tillskrivs sorten 'Pallida' av dess upphovsman [Ludwig] Späth [tysk plantskolist], att den har en större växtkraft än de vanligt förekommande individerna med samma föräldrar, inser man att sorten är fel för en nyanlagd park där träd skall beskäras.

Det fanns inte heller den minsta anledning till att hugga ner hela trädbeståndet - varken ur säkerhets- eller skötselsynpunkt - och absolut inte ur parkminnesvårdande synpunkt där istället motsatsen krävts. Hur illa den borttagna informationen är tillvaratagen belyser den vid mötet nämnda och förevisade målsättningen för beskärningen av de nyplanterade träden. Ett beskärningsmönster på grafiska blad förevisades, vilket inte hade ett dugg med Drottningholm att göra utan mer med lindarna på Kornhamnstorg. Även ordet "kandelaber" nämndes, även det utan anknytning till platsen.

Till och med den valda kronansatsen (eller trädens stamhöjd) beskrevs vara ett resultat av en bedömning av lämplighet (inte med hänvisning till de ursprungliga dokumenten i kvarvarande träd).

Jag är medveten om de svårigheter som finns i att tyda dokumentet träd. På Ängsö [slott vid Mälaren, Västerås kommun] har jag kommit en bit på vägen. De undersökta träden är borta, men en dokumentation i bild finns kvar, till och med framsågade stamgenomskärningar. På Stora Wäsby (parterren) [slott i Uppland] gjorde jag en omfattande dokumentation med en begränsad analys av de träd som skulle tas bort (även av de träd som fälldes av kunniga trädvårdare efter avslutningen av mitt arbete). I andra anläggningar där jag både dokumenterat och analyserat kvarvarande träd finns dessa kvar: bl. a. på Åkers Styckebruk, Gunnebo och vid Kina slott i Drottningholm (publicerat i *Sir William Chambers und der Englisch-Chinesische Garten in Europa*, 1995/97).

Svårigheten att dokumentera och analysera de för kulturminnesvården så viktiga öppna och dolda dokumenten [som träden utgör] understryker kravet att bevara dessa så långt som möjligt i väntan på bättre undersökningsmetoder och erfarenheter.

Avverkningen, med påföljande nyplantering med en modern sort, på Drottningholm, är inte den enda anmärkningsvärda åtgärden. Även en totalt förändrad och förbättrad växtbädd, som medför en tillväxt som inte tidigare var möjlig i Drottningholmsparken, bidrar till en förvanskning av parkens innehåll.

Ett allvarligt fel är även förändringen av grusytan. Så vitt jag kan bedöma är det en ny beläggning på de omfattande hårdgjorda ytorna, ingen återställd ursprunglig. Mitten är upphöjd vilket totalt förändrar parkens bild och upplevelse. Därtill kommer de helt onödiga bevattningsrören och det osynliga lagret av geotextil som inte heller har med kulturminnesvård att göra. Drottningholm har upphöjts till att finnas med på världsarvslistan. Parkens ursprungliga innehåll och dess vård är därmed en angelägenhet som inte bara berör Sverige. Uppbyggnaden av historiska anläggningar - från planteringsytor till vägkroppar - är dokument som skall bevaras, inte förändras eller moderniseras.

Trädens, häckarnas och vägarnas dokumentation och deras betydelse [på Drottningholm] behandlades 2006 på en internationell kongress i Wien. Föredragen publicerades i *Die Gartenkunst*, dock inte den avslutande diskussionen som riktade mycket hård kritik mot förnyelser av den art som sker på Drottningholm.

Historiska park- och trädgårdsanläggningar behandlas i både *Venedig-*, *Florens-* och *Naradokument* (de två senare är publicerade i *Lustgården* 1986 respektive 1996).

Egna artiklar i restaureringsfrågor, om beskärningshöjder och presentations av egna arbeten återfinns i:

Naturschutz und Denkmalpflege (1998, ZTH Zürich)

Gartenkunstgeschichte (1994, Worms)

Lustgården 1985-86 (mark, beskärningshöjder), 1987-88 (Ängsö), 2001 (beskärningshöjder), 2002 (restaureringsfrågor, Villa Patumba, 2004 (*Tilia 'Pallida'*), 2005 (Vägarnas, alléernas och häckarnas konst).

Die Gartenkunst (2006) [...]

I ett brev till styrgruppen för Drottningholmsparken framförde jag redan 1991 mina argument mot förnyelsen:

Slutligen några hänvisningar beträffande jordundersökning och jordförbättring oavsett det blir en senare nyplantering eller inte. Varje park har sina speciella förutsättningar som sällan framgår av tekniska protokoll. Lika viktiga som uppmätta fakta är skötselpersonalens erfarenheter. Åtgärder för förbättring av växtplatser måste ske med försiktighet och på lång sikt. Samtliga snabba och tekniskt avancerade lösningar har ännu så länge visat sig vara felsatsningar.

Klaus Stritzke

Lena Löfgrens kommentar 25 september 2007

Alléer i historiska parker och trädgårdar, likt de i Drottningholm, har planterats och anlagts utifrån varierande förutsättningar. Arkitektoniska, funktionella och konstnärliga stilideal, platsens egenskaper, teknik för anläggning, val av träarter liksom alléernas och trädens utveckling, beskärning och vård under de århundraden de funnits, varierar från anläggning till anläggning. Men likheter finns naturligtvis också. Drottningholms parker och trädgårdar har en särställning i Sverige och starka kopplingar till flera andra kända kulturarv i Frankrike och övriga Europa.

För Statens fastighetsverk (SFV) var det därför viktigt att inhämta så mycket kunskap som möjligt när lindalléerna i en så historisk värdefull trädgård som Drottningholms

barockträdgård skulle förnyas. Det gällde trädgårdens historik och förebilder, alléernas tillkomst, vård och utveckling liksom studier och dokumentation av förutsättningarna på platsen. Här innebar t.ex. studierna av olika lind-arter, -sorter och -typer i alléerna forskningsresultat även av stort värde för förnyelse av historiska alléer i både Sverige och Europa. Studier av många liknande alléförnyelser i historiska parker var också av stort värde för projektet liksom diskussioner och seminarier med experter och andra.

Men... sedan kan de analyser och värderingar som utförs av kunskapsunderlag leda till olika sätt att utföra förnyelser på.

För en långsiktig förnyelse av barockalléerna i Drottningholm bedömdes en etappvis totalförnyelse med förbättring av trädens växtförhållanden vara den lämpligaste metoden.

Etapperna följer trädgårdens kvartersindelning och börjar 'bakifrån', för att omställningen ska bli så varsam som möjligt för anläggningen. Ett antal anekdotträd, historiska vittnesbörd, lämnas i varje etapp. Markförbättring utförs, efter drygt 310 år, likt den anläggningsteknik som användes när alléerna anlades första gången. Långa diken schaktas där ny jord, torv och gödsel blandas för att ge lindarna förutsättningar att växa här i flera hundra år framöver - ja kanske över 300 år. Parklind av "pallida-typ" [*Tilia x europaea* 'Pallida'], så lik de ursprungliga som det gick att få tag på i plantskola, valdes för de tre första etapperna. I de två sista etapperna skall "historiska lindar" planteras. Dessa har odlats upp från moderplantor i barockalléerna i Drottningholm sedan 1995-96, men inte varit färdiga för plantering förrän nu.

De nyplanterade lindarna i etapperna I-III uppbyggnadsbeskärs på ett sätt som vi bedömer ska ge dem ett liknande utseende som de gamla träden har och har haft. Utgångspunkten för detta är både studier av beskärningshöjder på de gamla lindarna i samtliga etapper (mätningar utifrån och olika sågningar) liksom historiska dokument om hur alléerna i "vita alléer" skulle se ut, fungera och byggas upp (från historiska trädgårdshandböcker och Tessin d.y:s anteckningar m.m.).

Grusytornas förhöjning i etapperna II-III ska jämnas ut. Grusfraktionerna i parken ska också långsiktigt justeras. Geotextil används inte i kommande etapper och den som finns i etapperna I-III ska successivt tas bort.

Det arbete vi utför i SFV är till för både dagens och morgondagens generationer av besökare. I Drottningholm förnyar vi alléerna enligt ovan, i andra parker gör vi det ofta på andra sätt, beroende på förutsättningarna. Att Drottningholmsparken har en stor betydelse både för Klaus Stritzke, liksom för många andra besökare, har jag sett i sommar. Klaus guidar många, både tyska och svenska grupper, i parken om alléförnyelsen. Med den tillväxt vi glädjande nog har för de nyplanterade träden i alléerna kommer de relativt snart att fylla sin funktion som ram till barockträdgården och ge svalka och vägledning för besökare.

Lena Löfgren

Sammanfattande kommentar

I park- och trädgårdsrestaureringssammanhang kan man bara göra fel, har någon lite ironiskt sagt. Och att inte göra något alls är heller ingen utväg. Det är också en handling, ett medvetet eller omedvetet val för att inte ta ställning eller skjuta upp ett ofrånkomligt beslut för att vinna lite tid. Det här är en smärtsam realitet. Å andra sidan följer inte av detta att allt bara för den skull skulle gå an, att det ena valet är lika bra som det andra. Tvärtom. Vi har här våra vägledande internationella dokument, vår inhemska lagstiftning och vår professionella kunskap och erfarenhet att luta oss mot... Därtill en konstnärlig begåvning. Det här är allvar. Men ändå, det finns heller ingen enkel, självklar eller rätt väg att gå.

Så, vad gör vi då, och hur går vi tillväga? Nicodemus Tessin d.y., Nicolaes Jardin eller Johan Hårleman kan vi inte längre fråga. De var också dåliga på att nedteckna och dokumentera tidens trädgårdsmästarsjälvklarheter. Träden själva ler och tiger stilla. Det kommer därför alltid att bero på, bero på vem som ytterst formulerar problemet, den som äger *problemformuleringsprivilegiet* och äger företräde att tolka detta. En restaureringskontext är ingalunda befriad från aspekter av makt.

När jag första gången läste Klaus Stritzkes brev såg jag främst det polemiska. Jag deltog liksom mentalt i utdelandet av (mina egna) högerkrokar och duckade inför (Klaus träffande) vänstersvingar. Hur skulle detta kunna leda vidare? Ju fler gånger jag har läst det, desto mer har jag också uppskattat allvaret och ansträngningen att verkligen försöka nyansera och komma åt, motivera och argumentera för de värden, hållningar och aspekter som alla bär ett vittnesbörd om en stor kärlek till både träden och till hela parkkonsten. Detsamma är att säga om Lena Löfgrens Uppsälls svar. Den dag debatten dör blir kulturminnesvården oändligt mycket fattigare.

Restaurering av historiska parker och trädgårdar är väl någonting av det mest underbara man professionellt kan få syssla med. Och något av det svåraste, vill jag tillägga. Trädgårdskonsten lär ha mer gemensamt med dansen än med arkitekturen. Ve den som samtidigt skall orkestrera alla delarna: biologin, teknikerna, de praktiska funktionerna, konsten, naturen och de skiftande synerna på denna genom historien, över tiden och med hårda autenticitetskrav... Hur många sådana dirigenter finns det egentligen?

Park- och trädgårdsrestaureringskonsten är i högsta grad relationell, både inom konstverket självt, och i de studerande disciplinerna. Den är interdisciplinär och dialogisk till sin karaktär. Den bygger à priori på samtal, och på förmågan att kunna ge, ta och bemöta argument. Den både klarar och kräver tuffa sådana.

Med mötet på Drottningholm, publiceringen av de två breven ovan och denna avslutande kommentar, önskar ICOMOS Sverige – utan pekpinnar, men med kraften i de framförda argumenten - dra in så många som möjligt i detta samtal. Restaurering handlar om just samtal, om spänstiga samtal.

”The Past is a Foreign Country” sade den engelske författaren Leslie Poles Hartly (1895-1972). Professor David Lowenthal skev en hel bok (1985), en bestseller, med samma rubrik. Det är lätt att gå vilse. Låt oss därför gå på en gemensam upptäcktsfärd i detta främmande land. Kanske blir det inte längre så främmande om vi verkligen tar till oss *Florensdokumentets* femte artikel:

Som uttryck för det nära förhållandet mellan natur och kultur och som en njutningsfull plats för eftertanke och vila uppnår trädgården och parken den kosmiska betydelsen av en idealiserad bild av världen, ett *paradis* i ordets verkliga betydelse [...]

Väl här, kanske kan vi så småningom också höra vad träden själva säger... Och hur som helst, vi behöver bli många flera i både lyssnandet och i samtalet.

Kjell Lundquist

Nya Medlemmar

Som nya enskilda medlemmar har antagits Hanna Gårdstedt, Karin Hammar Svenonius och Greger Widgren. Samtliga hälsas hjärtligt välkomna!

Fotografier: Marie Klingspor Rotstein

**International Council on
Monuments and Sites**

**Conseil International
des Monuments et des Sites**

Foto: Marie Klingspor Rotstein

**Advisory committee
Pretoria
Sydafrika 2007**